

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 4. ... Letnik IV.

Urejaše
dr. Anton Breznik

Za leto 1911/1912

Vsebina.

Iveri. (Ksaver Meško.) (Il.)	73
Pesem o ljubezni. (M. Faeton.)	77
Dve pismi. (Pesem.) (Josip Lovrenčič.)	78
Življenje na domačem žeravcu. (Prof. Fr. Pengov.) (Konec.)	79
Svetovne uganke. (M. Štular.)	83
Moj prvi srnjak in še marsikaj. (Lovske slike.) (Fr. Ks. Steržnj.) (Dalje.)	85
Iz starega Rima. (Prof. G. Porenta.)	87
Društvo. (Zalostna humoreska.) (Črt.)	90
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje.)	93
Drobiž: Naloga za zemljepisce. — Uganke. — Uganka za zgodovinarje. — Rešitev zadnjih ugank. — Človek in božje skrivnosti. — Zgodovinske anekdote. — Otokar Kernstock. — Koledarček. — Mati svetega veselja.	95—96

IVAN SEUNIG Ljubljana, Stari trg 7.
Trgovina z usnjem. Izvoz na drobno in debelo.

Lepa prilagodljiva darila. Največja in najbogatejša
tvarniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 8 K naprej; nikel-
laste lepe anker ure od 12 K naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure
od 10 K naprej; diamantni prstani od 12 K naprej; briljantni prstani od 30 K naprej. — **Lepo**
novosti v kisa- in pravem srebru po znižanih cenah. Naročajo novi cenik s koledarjem
tudi po pošti zastavljeni. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pistenje (ponk brezplačno).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

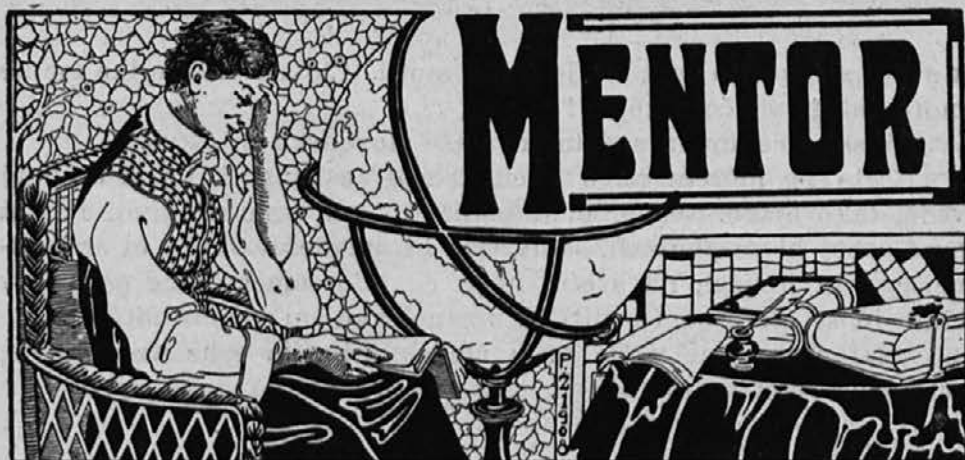
Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9
priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
toplomarov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

KREGAR & SELJAK.

Kupujte edino „**SAVA**“-kremo v korist obmejnim Slovincem.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik IV.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 4.

Ksaver Meško:

Iverl.

II.

Pismo za božične počitnice.

Gedanken, die mit Taubenfüßen kommen,
lenken die Welt.

Nietzsche: Die stillste Stunde.

1.

Vrata šol so se zaprla. Kajti pred pragom je stal sveti čas, ki razliva čez ves svet čudežni, nebeški blagoslov.

Tedaj ste se napravili, da se vrnete v rodne dome.

Kako ste se vračali?

Da spoznamo vrednost človeka, njegovo težo in lahkoto, je potrebno, da ga opazujemo, ko nas ne vidi, ne sluti v bližini. A tudi na cesti nam neštete malenkosti govore o vrednosti ljudi. Če se ure in ure s kom vozimo, opazujemo njegovo vedenje, poslušamo njegovo govorjenje. Na podlagi teh naredimo zaključek: sodbo, obsodbo. Menda se ne varamo prevečkrat.

Kako ste se vračali?

Ni dolgo tega, kar sem se peljal iz Celovca domov, v Beljak. V istem kupeju so sedeli trije dijaki; najbrž se vsak večer vozijo domov. Najpoprej so se smejali, kričali in se ravsali, kakor bi bili ušli iz blaznice. Ko so se tega naveličali, so vzeli karte. Vpili so sicer še med kvartanjem, a le bolj v presledkih. Eden pa, največji, pravi Longin z bledim, izpitim licem, je žvižgal iz polnih prsi vso pot, gori do Beljaka. Komaj da si je malo oddahnil, ko so se skregali, če je kateri izmed lepe deteljice goljufal ali poskusil goljufati.

Žvižgal je fini gospodič najbrž zaradi mene. Res, ljubo mi ni bilo. Glava me tako vsak dan boli, v kupeju me je še bolj; in ves brevir tistega dne sem še imel moliti. A če je mladič mislil, da me

s svojo sirovostjo jezi, se je hudo motil. Človek take olike me ne more žaliti; vobče nikogar!

Visoko cenim in spoštujem naše slovensko dijaštvo.

Zato ne morem ne o enem izmed Vas misliti, da bi se kdaj vedel tako nizko. Ne, ker bi se ponižali s tem pred drugimi, a sami pred seboj bi se ponižali, sami sebe bi omadeževali. In ni sramotnejšega in nižjega na svetu, nego če kdo samega sebe potisne v blato in se mora sam soditi in z zaničevanjem — obsoditi.

Kaj naj počne v življenju človek, ki sam sebe ne spoštuje, celo spoštovati ne more!

* * *

Vračali ste se.

Nekaj čudovitega je v vrnitvi. Vsa duša se vzvalovi, vsa drhti v tihem, napetem pričakovanju. Kakor napolni hišo božjo skrivnost velikega praznika, tako napolni srce tajna svečanost, pomešana s sladkim nemirom. Oko seva srečno; a iz solnčne sreče zablisne zdajzdaj izraz resne zamišljenosti.

Njim tako, ki se vračajo z živimi, mladimi srci, s čistim očesom.

Ker le prepogosto se zgodi, da se srce v svetu v nekaj kratkih letih postara, otrpne in otopi. In oko se v življenju tako lahko skali.

Ti se vračajo s povešenimi glavami, z mrkimi očmi. V mraku tone življenje za njimi, in na cestah pred njimi je senca. Še luč iz domovine, še žarki spominov izza mladih dni, še klic ljubezni težko čakajočih duš jim ne ogrejejo mrzlih src, jim ne razjasnijo mrkih oči.

Ko bi se nikoli ne vračali taki!

Blagor njim, ki jim srca ostanejo večno mlada. Vso svojo srečo nosijo s seboj, dostikrat nevede, raj na zemlji.

Mladi ostanite! To je sreča vseh sreč!

* * *

Vrnili ste se.

Kdo Vam je stopil prvi naproti? Kdo Vas je pozdravil najsrčneje, z najbolj srečnimi očmi?

Vaše matere!

Ker vsak dan Vas je že pričakovala; vsak dan Vam je hrepenelo njeno srce naproti; vsak dan je ljubeče oko strmelo po cesti; Vas je iskalo.

In Vaš podrav?

Ali je bil najčistejši in najtoplejši žarek ljubezni, užgan ob neomejenem spoštovanju in ob vroči ljubezni do nje, ki Vas je v solzah rodila?

Vrednost človeka se ceni po njegovi ljubezni do matere! Da Vaša vrednost ne pade, jih ne nehajte ljubiti. Kakor oltarju v cerkvi se jim bližajte. Eno samo imate. Druge enake Vam ves svet ne more dati ...

2.

Vrnili ste se.

Stopili ste pod rodni krov. Ogledali ste se po znani sobi, tovarišici Vaše mladosti, prijateljici Vaših iger, priči mladostnega Vašega veselja in kratkih mladostnih žalosti, lahkih oblačkov na jasnem nebu, ki jih razžene najnežnejša sapica tople besede, en sam solnčni žarek iz ljubečega srca.

Ogledali ste se po sobi, z velikimi, napol začudenimi, napol srečnimi očmi. In oživila Vam je v hipu pred dušo Vaša mladost; pravljice mladih dni so Vam stopale iz vseh kotov naproti. Nenadoma ste bili spet principi in kralji. Ker v pravljicah smo vsi knezi ali kraljeviči ali kralji.

Sreča vsega sveta komaj odtehta srečo, ki jo uživa srce, dokler je še tako nepokvarjeno, da se more vračati v kraljestvo pravljič.

Te poti nikoli ne pozabite, nikoli je ne razdrite za seboj. Z zlatom je posuta, blesteči biseri jo razsvetlujejo. Nikjer ni druge slične v življenju.

* * *

Vrnili ste se, telesno. Pozneje se boste čestokrat vračali v duhu, v mislih, v hrepenenju.

Tudi v tem je sreča; čestokrat tudi bolest.

Kdor se nikoli ne vrača, je mrlič ob živem telesu.

Vračali se bodete, ko boste ob svetih večerih samotni v življenju, osameli v tujem svetu. Morda pride vsakemu kdaj taka sveta noč. Tudi njim, ki bodo stali sredi šumnega življenja, v vrstincu veselja.

Globokim, mislečim dušam pride najbolj gotovo. Ker te bodo najbolj osamljene. Vse veliko stoji samotno v svetu. Jezus iz Nazareta je bil zapuščen in osamel, ko se je povzpел na veličastni svoji poti na vrhunec, na križ. Le svete žene so ostale ob njem in čist mladenič. Ker prav ljubiti zna le neomadeževano žensko srce in čista moška duša. In le resnična, nadčloveška ljubezen se ne ustraši velike samote in bridke zapuščenosti.

Ko boste v sveti noči sedeli samotni v svoji sobici, tedaj se oglasi s čudno govorico Vaša duša. Najlepše misli Vam razodene, odgrne Vam najvišje skrivnosti. Ker vse veliko, skrivnostno in sveto se rodi v tihoti, v samoti, v tiho misleči, ponižno poslušajoči, otroško občudujoči duši.

V tistih čudežno sladkih in neskončno bridkostnih urah boste molili, ljubili in — odpuščali, če bi tudi sicer nikoli ne mogli.

Najlažje pa odpusti otrok!

Zato se boste v tistih urah vračali in postanete spet otroci.

Blagor pa majhnim in ponižnim, ker njih je kraljestvo božje...

* * *

V mislih se čestokrat vračam.

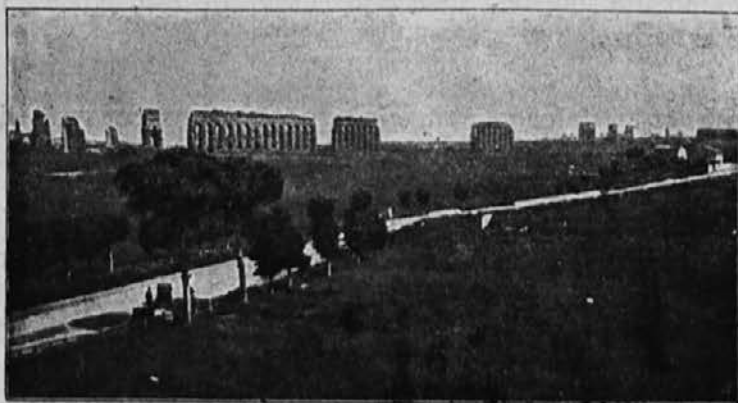
Spominjam se tako jasno kakor malokaterega dogodka iz mladosti prve vrnitve ob Božiču iz tujine.

Naš sosed, moj bivši učitelj Matija Skuhala, tudi kralj Matjaž imenovan, je prišel po mene. Imel je v Ptuju sorodnike. Te je obiskal; na povratku bi naj mene vzel s seboj.

Po šoli sva se odpravila na pot. V gosti zimski megli sva korakala iz mesta in po široki cesti doli po Ptujskem polju. Kmalu naju je objel mrk mrak, ki se je naglo zgostil v temno, vlažno noč.

Matija je bil zelo zgovoren: gotovo je pri sorodnikih dobil dobro kapljico. A govoril je same resne besede. Še sedaj bi mogel pokazati mesto, kjer mi je — na pešpoti iz Dornave proti Polenšaku — rekel:

„Ko prideva domov, stopiš k očetu in k materi in jima poljubiš roke. Mnogo se trudita zate.“

Iz starega Rima: Klavdijev vodovod.

Od tega hipa sem tiše stopal ob njem ali za njim. Vso pot sem razmišljal o teh besedah.

Doma je bilo že temno, ko sva se vrnila. Ker naju dolgo v noč ni bilo, so mislili, da Matija prenoči pri sorodnikih, in prideva šele drugi dan.

Oče je prišel odpirat.

Storil sem, kakor mi je bivši učitelj zapovedal. Slišal sem, kako se je očetu tresel glas, ko se je proti Matiji opravičeval, zakaj da so legli in niso čakali.

Oče naju je vedel v sobo.

Stopil sem k postelji materini in sem tudi materi poljubil roko. Naglo se je v tem sklonila k meni, poltiho je zaihtela.

Zdaj spi na pokopališču pod Sv. Tomažem. Tudi učitelj Matija.

Vsak sveti večer se vračam v misli pod rodni krov; vsako sveto noč se spominjam tega večera.

Ali so že minili prazniki? Kdaj so — sveti angeli, blagoslov deleč — odplavali z neslišnimi perutmi mimo in so se potopili v brezbrežni ocean večnosti?

Naglo odbeži solnčni žarek, dolgo peče solza v očeh. Vekomaj je bilo tako, vekomaj bo tako.

Kaj so govorili Vašim dušam? Kaj so njih čudežne skrivnosti, polne večne ljubezni in nebeškega usmiljenja, pisale v Vaša srca?

Ali se motim, če upam, da samo mehko usmiljenje, samo toplo ljubezen?

Vsaka zmota, vsaka prevara je grenka. Ne dejte, da se varam!

*

A šum Silvestrovih veselic, kako se je ta dotaknil Vaših duš? Ali ste hrepeneli po njih, se jih udeleževali, jih uživali v žejnih požirkih?

In ste ob tem šumu vse tajne klice srca preslišali?

Ne, ne! Usmiljenja vredne bi se mi dozdevale mlade Vaše duše. Za mnogo bogastva bi bile ogoljufane, mnogo sirotnejše bi stopile v novo leto.

Šum in plehka radost duše morita.

In to sem spoznal v življenju: Najgloblje so tihe, molčeče duše...

*

In leto ste videli umirati.

Kaj je govorilo Vašim dušam v tistem, skrivnostnem svojem umiranju?

Mislím, da ste slišali in umevali glas umirajočega. Najglasnejša je tiha govorica umirajočih, najgloblje pade v dušo njih jecljajoča beseda. — In ta beseda?

„Delajte! Porablajte čas! Skoparite z njim kakor najhujši skopuhi!“

Vse Vaše delo pa Bog blagoslovi!

M. Faeton:

Pesem o ljubezni.

Žarki zarje na obzorju rde,
mehko sijejo v mlado srce,
mehko godba srčnih strun doni. —
Hrepenenje v prsih se budi,
da po volji in povelju Tvojem
pesem o ljubezni spet zapojem,
ki se z njo mlado srce poji,
žene starcu še solze v oči,
ki z vsakim pevcem vred umre,
spet z vsakim se rodi, začne.

Josip Lovrenčič:

Dve pismi.

I.

V bleščeč sijaj tujine hrepenelo
mi je srce in moglo ni verjeti
besedam, mati, da le mrzlo sveti
in da me v njem trpljenje bo objelo.

Sedaj spoznanje bridko je vzcvetelo
in z žalostjo Ti moram razodeti,
da kot nikdar srce mi hrepeneti
v prijazno gorsko selo je začelo.

Tam doli je ljubezen, je dobrotā,
iskrena vera, ki nas osrečuje,
a tu — sovraštvo hodi svoja pota,

dobroto trpka zloba premaguje
in mesto vere s spremljanjem krohota
se dan za dnevom zmota nam vsiljuje!

II.

Ne boj se zame, mati, prevelika
ljubezen do Tebè poganja cvete,
da bi pozabil Tvoje nauke svete,
ne boj se, nisem šibka trepetlika!

Ko v duši vstane Tvoja draga slika,
ki jo vzljubilo je že nežno dete,
so zopet v meni vse moči razvnete
in kar bi me vpropástilo, se vmika.

Ti moli zame, draga mati, moli!
Verujem, Večni usliši vzdihne Tvoje
in sin se vrne srečen kot nikoli,

da je premagal trde, težke boje,
ki v njih obupano premnogi pade
in ž njim, o ž njim vse solnčnolepe nade.

Prof. Fr. Pengov:

Življenje na domačem žeravcu.

(Konec.)

Prozaične živalce, katerih že itak ni drugega nego usta in želodec, pa imajo pri izsesavanju rastlinske krvi še priganjače po vrhu. Vsi poznate veliko ljubezen, ki vlada med našimi ušicami in med mravljami. Čudno pač, da cvete ljubezen tu, ker mravlje po svoji inteligenci in družabni gibčnosti tako visoko nadkriljujejo to bedasto čredo ušic. „Priateljstvo“ pa se to razmerje ne sme imenovati, kajti ušice ne odgovarjajo na prijazno nagnjenje mravelj; čustva so ušici sploh deveta briga, kakor vsak drug slučaj njenega življenja. In v tem slučaju imajo ušice tudi prav; kajti ljubezen mravljincev je le skrajni egoizem in sebičnost.

Spremimo danes mravljo na njenem obisku pri ušicah!

Kakor bi se jim kdove kako mudilo, hiti truma mravelj navzgor po deblu mlade jablane; če zasledujemo pot, bomo prišli kmalu preko vej in vejic do nežnih, mladih listov. Na teh čepi tiho in brez glasu kot mala vojska v kralj Matjaževi votlini na spodnji strani perjiča ljudstvo aphidov; rilčke tišči globoko v sočno listno blazino in slastno sesa. Nekoliko v stran sedi neka tovarišica bolj sama zase, ki uganja separatistično politiko. Črna mravlja si obeta od te največ; približa se ji in jo pozdravlja čudno tresoč in mahajoč s tipalnicami. Ker pa se neumno bitje prav nič ne zmeni za njeno uljudnost, sklene mravlja predstaviti se na drugačen način. Dobrohotno stegne tipalke v loku navspred in boža zeleno stvarco, ki se trese tolste nasičenosti. Vsled novega občutka upre počasi epikurejska hči svoje velike mrežaste oči proti rjavi priliznjenki in vztrepeta parkrat prav na kratko s tipalnicami kakor bi hotela reči: „A, tako!“ — a precej zopet pozabi na obisk in sesa mirno naprej. Zvita mravljica pa dreza naprej: „He, he, draga! Kako si vendar lična in okroglolična; imaš dober želodček, kajne? In kako lepo si zrastle izza poslednje levitve! Gotovo imaš pripravljeno lepo zalogo medu?“

Ušica: „I no!“

Mravlja: „Lepo je, ti trebušček, kajne, sedeti tako-le brez skrbi in dela sredi obilne gostije? Tu in tam malo pozabavljati in obirati kako tovarišico iz sosednega lista! Radi mene le mirno počivaj in uživaj! Ne kratim ti sladkega življenja!“

Pri teh besedah pa postaja mravlja tako nekam okorna in štoklasta; na široko odpre kleščate čeljusti, dvigne glavo in se približa medeni cevki ušice na koncu telesa. Ta mobilizacija vendar le vpliva tudi na ušico, ki jo oblije kurja polt, da dvigne še dosti urno zadek za 90° na kvišku ter se zasuče okoli svojega rilčka, ki tiči še vedno v listu, kakor okrog nepremične osnice. To

je za ušico tista Arhimedova točka, o kateri trdi tudi sama: *Δός, πῆστω, καὶ τὴν γῆν κινήσω*. Seveda mravlji to ni povšeči; čudno se posvetijo njene temne oči, pa za sedaj se še premaga; nasmehne se ji, dvigne eno izmed prednjih nožic na pot, da se ta ne more umikati in reče s poudarkom (gorenji čeljusti pa se med tem križata bliskovito — pomembno kot dve damaščanki): „Draga, tvoj med gotovo ni kaj prida, no, zato rada grem!“ Šele na tako očitanje se bedasto zasveti obraz blodne živali in mesto odgovora se pocedi iz konca telesa kot topas rumena kapljica medenega nektarja. Mravlja zadovoljno pokima, stegne po darilu široki, ščetinasti jezik in kapljice ni več.

„Lepo je bilo in dobro, dete moje, še enkrat!“ zaprosi sladkosneda. In res se pocedi še ena kapljica, ki izgine za prvo. Mravlja, dobro vedoč, da pri tej neumni živini ne dobi ničesar več, priloži nehvaležna dobrotnici robato brco in štorclá k drugi rejeni ušici, kjer se prične ravno opisani prizor znova.

Ker je beračev iz bližnjega mravljišča brez števila in se noben ne da odpraviti brez daru, morajo nadomeščati ušice darovani sok, ki so ga napravile vendar-le zase in za svoje mladiče s tem, da izsesavajo toliko pridneje rastlinske sokove.

Toda, kam smo zašli! Saj vendar nimamo praprotnega semena v žepu, da bi slišali pogovore živali ali jih celo razumeli. Pa četudi ne; če bi govorile naše znanke na kodrajočih se listih napadene jablane, bi govorile pri svojem značaju tako in ne drugače. Jesenske krilate ušice so silno trdožive. Kolikokrat jih utegnemo opazovati še tedne potem, ko ponoči že zmrzuje; ob dnevih, ki kažejo do 40 R mraza jih še lahko opazuješ, kako lazijo po zmrznjenih listih in mladih popkih. Sredi črnih mrtvakov, v okolici bolj podobni groznemu bojišču ali pokopališču nego kraljestvu rojenic, ležejo samice svoja zimska jajca.

In še na tem mrtvaškem polju zalezuje njihovo življenje krviželjna hijena, majhna ličinka neke muhe-trepetalke (*Schwebefliege*, *Syrphus*). Le malokdo še ni videl te muhe, ko visi kot pribita lepega solnčnega dne v zraku, švigne nenadoma v stran, da zopet obvisi na videz nepremično, v resnici pa neznano hitro utripajoč s krili. Te muhe polagajo jajca v bližino ušičnih naselbin. Zelenkaste ali rdečkaste ličinke, zelo podobne majhnim pijavkam, se prisesajo z zadnjim koncem na list, sprednji del pa stezajo kot kače na vse strani, tipajoč za plenom in ko dotipajo ušico, si jo prisesajo na usta in v zraku jo držeč izsesajo življenje iz nje. Čudna smrt! Izsušeni meh vrže Polifem čez glavo med trumo še živečih sorodnic. Najlaže najdeš tako zeleno ličinko z belo progo na hrbtu na jablanah in vrtnicah. Nevedneži obirajo te prekornostne stvarce raz vrtnice, meneč da so škodljive gosenice, na kar uganjajo listne ušice še bolj nemoteno svoje vragolije. Ti pa, mladi naravoslovec,

seveda ne moreš postati žrtev take zmote, ker se predobro zavedaš znakov prave gosenice. Ličinka muhe ali zaplivesk (Made) nima ne nog, ne glave, kar vse ima gosenica (Raupe).

Muh-trepetalke je mnogo vrst, večinoma so črne ali kovinsko zelene, na zadku rumeno ali belo pasaste ali pegaste. Posebno ene vrste ne smemo prezreti. O nji pripoveduje bistrovidi opazovavec narave:

„Dne 28. septembra sem naletel na znamenit prizor iz živalskega življenja. Videl sem ušico rumeno-rjave barve in primeroma zelo dolgih tipalnic, ki je dirjala brez miru po jabolčnem listu semtertja. Na hrbtu je nosila breme. Misleč, da je morda jajce, ki se je slučajno prilepilo, vzamem povečalno steklo in to mi je odkrilo zaplivesk trepetalke, krvoločno hijeno, jezdečo svojo žrtev v smrt. Tedaj mi je prišla na misel pesnika Freiligrath-a „Levja ježa“, katere mikrofotografijo sem imel pred seboj.

„... Zagend, auf lebend'gem Throne sehn sie den Gebieter sitzen
Und mit scharfer Kralle seines Sitzes bunte Polster ritzen.
Rastlos, bis die Kraft ihr schwindet, muss ihn die Giraffe tragen;
Gegen einen solchen Reiter hilft kein Bäumen und kein Schlagen.
Taumelnd an der Wüste Saume stürzt sie hin und röchelt leise.
Tot, bedeckt mit Staub und Schaume, wird das Roß des Reiters Speise.“

Sočutje se ti vzbudi do krasno pisane, uboge žrtve v libijski puščavi, ki umira hropeč v strahotnih kleščah pustinjaškega kralja. Toda v naši panorami je drzni jezdec ušice naš najzvestejši zaveznik v boju zoper legije najškodljivejših žužkov, zato prepuščamo brez sočutja, da gre narava svojo pot.

Druga zelo koristna sovražnica listnih ušic je pikapolonica; posebna ljubljenska otrok, ne samo slovenskih, ampak tudi pri drugih narodih, ki nadevajo hrošču ljubka in značilna imena, n. pr. božja kravica (pri Angležih: lady-lirds, pri Francozih: bêtes de la Vierge). Koristna pa ni dorastla žival sama, ampak v prvi vrsti le njena ličinka, stegnjena živalca s tremi pari nog na oprsju in močnimi kleščami v čeljustih; obleko nosi višnjevo — sivo, črno in rdeče pikasto. Prav lahko boste naleteli nanjo na cvetlicah, ki stoje čez poletje na oknu, kakor tudi na bubo, ki visi z zadnjim koncem prosto pripeta na listu, podobno ličinkam drugih hroščev, dočim se zabublja zaplivesk trepetlike v smokvam podobnih sodčkih v bližini kraja, kjer je obhajala ličinka svoj symposion.

Polonični ličinki zelo podobna je tenčičarica, obe skupaj pa ličinki volkca (Ameisenlöwe, Myrmecoleon Formicarius) in to ne samo morfološko, to je po vnANJI podobi, ampak tudi biološko, to je po svojem življenju.

Mrežokrila tenčičarica (Florfliege, Chrysopa perla) mi je zelo ljub gost po zimi, ko jo srečam ne enkrat, ampak opetovano na oknu kot znamenje, da zgine gotovo zoprna mi zimska mrtvaška

odeja in se umakne zelenemu življenju pomladi. Živalca sama je silno nežna; blede zelene barve; krila so prozorna in prevlečena z zelenimi žilicami, nič drugega nego prefin pajčolan, po katerem nosi živalca tudi ime. Čudovito lepo se svetijo oči, kadar poletava žuželka tako-le meseca decembra zvečer okoli električne žarnice (baš ko to pišem, imam krasno Neuroptero pred seboj). Če opazuješ umotvor sestavljenih očesec pod povečalnim steklom, se ti blesketa kot loščeno (polirano) zeleno zlato ali brušeni briljanti z brezštevlnimi zrcalastimi ploskvami. Tenčičarica sama živi le par dni in menda ta čas tudi ne uživa nobene hrane. L'a je v mojem stanovanju, v Št. Vidu tako navaden gost, je pripisovati temu, ker je po dolgih hodnikih ob oknih vse polno cvetlic in toplina centralne kurjave izvablja pred časom živalce iz jajec. Kratke urice življenja porabi samica zato, da skrbno spravi na varno mesto svoja jajca. Kakor polonica si poišče tudi ta kraj, ki je znan kot letovišče listnih ušic. Ker pa so požrešne ličinke poloničine velika nevarnost za njena jajca, zato jih nasaja tenčičarica na dolge, kot las tenke peclje, s katerimi ozaljša liste. Laik bi mislil, da so to majhne glivice. Po teh finih drogovih plezati je nemogoče tudi najboljši telovadki izmed plenečih ličink. Komaj izlezele stopijo ličinke tenčičarice raz svoj majajoči se tron na list žeravčev. Tu se bavijo z istim roparskim poslom kakor ličinka polonice, a še z veliko večjim uspehom. S špičastimi, votlimi kleščami prime tak vitez mehko ušico, jo nabode in v takem objemu izsesa; zato potrebuje komaj pol minute. Tako lahko uniči na uro nad sto ušic in v par dneh je lahko očiščen lep rožni grmiček.

Ušici niti na misel ne pride, da bi bežala pred pogibeljo; zanj je to „španska vas“ in ni ga bitja, ki bi šlo z bolj stoičnim mirom smrti naravnost v žrelo, kakor gre ravno bedasta ušica. Po svojem poslu je prejela ličinka tenčičarice ime ušični volkec (*Blattlauslöwe*).

Tudi majhne rdečkasto-rjave stenice z rumenim srčecem na hrbtu so zelo koristne naše zaveznice v boju zoper listne ušice, četudi se ne moremo sprijazniti z njihovim zoprnim duhom. Cela vojska najezdnikov (*Ichneumonida*, *Schlupfwespen*) pometa in davi z velikim uspehom med milijoni ušic. Slednji polagajo svoja jajca v sladka telesca ušic, kar le-te seveda mirno pripustijo, da potem, razjedene od znostraj, v mukah poginejo.

Doslej imenovanim našim prijateljicam, kakor tudi raznim ptičkom (stržkom, penicam, rdečerepkam, ščinkovcem), ki uničijo po letu veliko tisočev škodljivih listnih parazitov velja naš današnji poslednji pozdrav. Pri tolikem številu zaveznikov, se, moj ljubi žeravec na oknu ne boj! Lahko boš še dolgo zelenel in cvetel!

M. Štular:

Svetovne uganke.

„Kako je nastal govor?“ — Materialisti za odgovor na to vprašanje niso bili ravno v posebni zadregi. Hitro in z velikim veseljem so se oprijeli Darwinove hipoteze, ki je modroval, da se je tudi govor razvil iz opičjega bevskanja. Darwin si je mislil tako-le:

Morda je bila kedaj kaka nenavadno prebrisana opica, ki je morda dajala svojim tovarišicam svarilna znamenja pred kako sovražno živaljo s tem, da je posnemala glas, rjojenje, tuljenje, renčanje dotične zveri in da je bil morda to začetek govora.

Toda nasprotniki ne pomislijo, da se vsi ti „morda“ ne dajo dokazati. Tudi če bi bilo takih „morda“ en milijon, ne spravijo skupaj niti enega samega „gotovo“. Ravno nasprotno: vsak naslednji „morda“ stoji na slabših nogah.

Iz starega Rima: Cestijeve piramida.

Slavni Du Bois Reymond je bil toliko pošten, da se ni tako po cigansko izvijal pred tem vprašanjem, temuč je rajši možato priznal: „ignoramus — ne vemo“.

Pa pogledjmo si malo natančneje materialistično naziranje glede postanka govora.

Eni se zavzemajo za „teorijo posnemanja“; češ človek je kot „potomec opice“ posnemal živalske in druge prirodne glasove in si je na tej podlagi ustvaril jezik. Kot dokaz navajajo onomatopoeične izraze, t. j. tiste besede, ki skušajo posnemati naravni glas, n. pr. grom, šum, piš, stok, mukati, razgetati, mijavkati, kukati, cviliti itd.

Toda: na ta način se dado razložiti samo onomatopoeične besede, vse druge so še vedno uganke!

Dalje so te besede vkljub posnemanju vendar členovite, t. j. sestavljene iz členov: samoglasnikov in soglasnikov. Pri dotičnem živalskem ali naravnem glasu pa v najboljšem slučaju komaj razberemo kak pokvečen samoglasnik, soglasnikov pa nikdar. Izvzeti je treba seveda dresuro, pri kateri se nekatere živali, n. pr. papiga in škorec, priuče približno človeško in razločno izgovarjati nekaj besed. — Toda to ni govor. Govoriti se namreč pravi: izražati misel. Dresirana žival pa ne ve, kaj izgovarja. — Sam sem videl in slišal škorca, ki je bil naučen izgovarjati besedo „lačen“. Pa čim bolj je bil sit, tem bolj je ščebetel, da je „lačen“. Tudi še potem, ko se ni zmenil več niti za najboljšo pičo.

Živali torej, dasi imajo večinoma za govorjenje pripraven organ, ne govore, ker nimajo razuma in ne mislijo. Kdor pa nima nobene misli, je tudi izraziti ne more. Isto pravi slavni vseučiliški profesor fiziologije in filozofije v Lipskem, Viljem Wundt: „Auf die Frage, warum die Tiere nicht sprechen, bleibt also die bekannte Antwort, weil si nichts zu sagen haben, die richtigste“.

Lepo je rekel tudi eden največjih jezikoslovcev, Maks Müller, profesor v Oxfordu na Angleškem: „Jezik je naš Rubikon, in ni je živali, ki bi se kdaj drznila prekoračiti ga“.

Drugi so čutili težave te teorije, zato pa so se rajši zatekli pri razlagi o postanko govora k takozvani „teoriji medmetov“. Pravijo namreč: početek govora je bil v tem, da je „potomec opice“ v svoji otroški dobi dajal svojim čustvom in naravnim potrebam nehote, spontansko in instinktivno izraza s primernimi vzkliki, kakor jim pravimo sedaj „medmeti — interjekcije“. Tako n. pr. pravijo na Belokranjskem, ako se kdo speče „pec“, ki se izgovori kot „pc“. In po tej teoriji bi morali razlagati besedo „peč“, ker peče. Ali kdo se ne bo temu smejal, ko ve vsak, kdor se z jezikoslovjem bavi, da je naš pečem v sorodu z grškim πέσσω (iz pequjo), lat coquo (iz pequo!)

Po tej teoriji bi bil govor naravni, instinktivni izraz čustev in bi bil tako nekako posledica čustev, kakor n. pr. solze posledice joka, smeh posledica veselosti, holezen posledica prehlajenja itd.

To bi bilo vse prav lepo, samo ko bi mogel to le kdo tudi — dokazati!

Da bi materialistom ne bilo treba priznati duše, so trdili, da je človek začel govoriti, preden je mogel misliti, da torej za govor ni nujno potreben razum; in če razum ne, tudi ne razumna duša.

Zato trde gorostasno neumnost, da se je z govorom zbudilo mišljenje — in ne narobe. Tisti, ki nima misli, tudi govora nima — in to vidimo pri živalih. Človek pa ima govor, zato mora imeti pred govorom misel, to je dušo, ki more misliti! O tem nam pričajo neovrgljiva dejstva. Po tem nauku ne bi imeli gluhonemi

nobene misli, ker nimajo govora. Toda vsak ve, da mislijo četudi ne vidijo, ne slišijo in ne govorijo. Da, povspno se v svojem mišljenju celo do predmetov, ki se sploh s čuti zaznati ne dajo.

Gluhonemo dveletno deklico Lauro Bridgman, ki je bila še oslepela in opešala na vohu in okusu, in je imela samo še tip, je dr. Howe naučil celo brati in pisati — torej je imela res misli, in to še precej!

V Larnayu na Francoskem so redovnice naučile slepo in gluhoneimo deklico Marto Obrechtovo pisati, brati in spoznavati verske skrivnosti.

Dogodil se je zanimiv slučaj, da je neki mož vsled težke poškodbe na glavi pozabil vse glasovne, ustne izraze, pismenih pa ne. Če so mu pokazali kak predmet in ga vprašali, kako se imenuje, ga ni znal z besedo imenovati, zapisal ga je pa prav.

To vse so dejstva, ki jasno pričajo, da je mišljenje mogoče brez govora, ne pa obratno. — Zato po pravici pravi vsaka šolska slovnica, da je beseda, stavek „izraz misli“. Misel mora biti torej že preje v glavi, potem še le jo je mogoče izraziti. — Besede ni brez misli, in misli ni brez duše; zatoorej tudi govora ni brez duše.

(Konec.)

Fr. Ks. Steržaj:

Moj prvi srnjak in še marsikaj.

(Lovske slike.) (Dalje.)

V brežino proti Javornici sva stopala prav počasi. Dasi sem imel v roki samo Blažkovo risanico, sem vendar hodil s težavo. Da se tu ne hodi zložno, vam bo povedal vsak Bohinjec, zakaj strmina iz Podjelja na Javornico in na Blažkov pašnik ni malenkost. Sedaj seveda je lažje, ko je naredila agrarna operacija iz Krasce na zgornje Podjelje dovolj široko in dobro cesto do vasi, zraven pa še do Češnjiške planine na Zajamnike vozno pot. Kolikor se vem spominjati stare poti na Javornico, je šlo za 30° — 40° kvišku. Ubogi ljudje in še bolj usmiljenja vredna živina! Snega je bilo takrat nekaj čez meter. Kajpada nama ga ni bilo treba gaziti, ker so naredili še prejšnje dni vozniki dovolj dobro gaz, po kateri sva jo pihala proti vrhu. Mimogrede je povprašal Blažek, je li Vukčev Jaka doma ali je odšel po delu. Na najino veliko veselje sva izvedela, da je pred dobre pol ure odšel na Javornico po les.

Stopala sva vedno više. Meni je začelo primanjkovati sape. Vroče mi je bilo tako, da sem odložil svojo suknjo in jo obesil na svoji rameni. Solnce se je pričelo prikazovati izza zimskih meglj,

po poti so tuintam začeli izvirati snežni studenci, zmrzlo blato se je pomalem tajalo in se oprijemalo težkih, gorskih čevljev.

Blažek za menoj je tudi že občutno hropel, dasiravno je bil majhne in suhe postave. Njegova starodavna puška, precej velikega kalibra mu je že tudi delala preglavice. Premikal jo je kakor jaz iz enega ramena na drugega in si z rokavom brisal pot, ki mu je lil po obrazu. Od časa do časa pa je potegnil iz žepa čutarico in se po malem okrepčal. Kaj je imel notri, nisem gledal, toliko se mi zdi, da bi bil slivovec, ker ga je ravno isto leto precej skuhal. Meni pa so njegove hruške tolažile žejo — težile želodec in noge. Prispela sva po dobri uri hoje, do njegovega stana na Javornici. Razgled? — Pod menoj morje goste sivobelkaste megle, ki se je na eni strani dotikala gorskih vrhov, pokrivala obe dolini v neprozorno megleno plast, odela ves Koprivnik razen rdeče zvonikove strehe in polagoma prihajala više in više...

Stopila sva v Blažkov stan, kjer je on zakuril ogenj na ognjišču in pristavil lonček s kropom za čaj. Ko sva se oddehnila in pokrepčala — hajdi, naprej za ciljem.

Mimo naju je pridrčal včasih samotežnik — voznik z lesom, naglo in hitro, da sva se komaj ognila v sneg. Nekaj nenavadnega je za človeka, ki ni rojen v Bohinju, ko vidi moške, ki samotež vozijo seno, drva in smrekov les na sanen po takih brežinah in strminah v naglem diru, da smukne mimo kakor nagla misel. No, saj so rojeni v gorah in navajeni. Dolinec bi strepetal že samo ob misli, da mora voziti po taki strmini.

Sneg se je tajal v solnčni gorkoti, na obronku je zašumelo bukovo listje, po katerem se je sprožil sneg in v naglih, vedno naraščajočih kroglicah brzel po strmini, ter se naposled razpršil v stotine drobnih, blestečih se iskric.

„Zdaj bova pa kmalu na cilju“, me je potolažil Blažek. „Kar pojdite naprej po poti, jaz pa stopim do Vukčevega gozda, kjer Jaka les vozi. Gori pri tisti smreki ob razpotju pa počakajte.“

Kmalu sem bil na mestu, pa tudi Blažek jo je pripihal z Jakom kmalu za mano. Bilo je že okoli enajste ure pred poldnevom.

Blažek mi je pokazal mesto, kjer sem moral stati. Prostor kakor nalašč. Na tri strani odprt svet, v sredi vozna pot, na četrti strani pa zopet gozd, v sneg zakopan in v zlati solnčni luči.

„Tukajle, boste gotovo streljali. Na tem mestu sem ubil jaz že tri, župan dva in še par drugih. Samo mirno stojte. V pol ure bo Jaka okoli.“

In stal sem za malo smreko kakor ukovan.

(Dalje.)

Prof. G. Porenta:

Iz starega Rima.

Prvi pozdrav, s katerim te sprejme večno mesto, prihaja s sicer dolgočasne a vendar slikovite Kampanije od kolosalnih arkad Klavdijevega vodovoda. (Slika: str. 76.) Pri tem velikanskem delu so celo razvaline monumentalne; z bršlinom obrastli ostanki krase zdaj vilo Wolkonsky. Klavdijev vodovod je obsegal dve strugi: Anio novus in Aqua Claudia, ki sta se nekoliko kilometrov pred Rimom združili ter skupno nad portalom Porta maggiore skozi dvonadstropno atiko prestopili mestno obzidje, zgoraj Anio novus, spodaj Aqua Claudia. Ta vodovod je sedaj v razvalinah, kakor jih kaže naša slika. Začel ga je graditi cesar Kaligula leta 38. po Kr., dogradil pa ga je cesar Klavdij. Delo je trajalo 14 let. Na nekaterih mestih je visok čez 32 m.

Izmed devetih starih vodovodov delujejo danes samo štirje, a vendar je Rim z vodo najboljše preskrbljeno mesto med vsemi velikimi mesti. Ti vodovodi so napajali 1352 vodnjakov, 15 velikih fontan, 856 javnih kopališč in 11 velikih paradnih term. Prvi vodovod je sezidal censor Appius Claudius leta 312. pred Kr., od tod ime: Aqua Appia. Leta 273. je bil zgrajen vodovod Anio vetus. Leta 144. je izvršil pretor Marcius Rese vodovod Aqua Marcia, o katerem pravi Plinius, da je „najčistejši vseh studencev na zemlji, vreden palme zaradi svoje svežosti in zdravilnosti, pravi božji dar za Rim“. Marcus Agrippa pa je obdaril Rim z vodovodom Aqua Virgo, ki teče še danes ter se izliva v prekrasni Fontana di Trevi. Danes tudi še deluje Trajanov vodovod pod imenom Aqua Paola (po papežu Pavlu V.) in tisti, ki ga je zgradil leta 225. po Kr. cesar Alexander Severus pod imenom Aqua Felice (Felice Peretti pozneje papež Sikst V.). Aqua Marcia pa se danes zove Aqua Pia, ker ga je uredil papež Pij IX. tri mesece pred roparskim nasiljem dne 20. septembra 1870.

Druga slika (str. 83) predočuje vsakemu obiskovalcu večnega mesta dobro znano Porto san Paolo s Cestijevo piramido iz zlate dobe Avgustove. Caius Cestius je bil sovrstnik in prijatelj Ciceronov; bil je bogat trgovec, ki je odredil v svoji oporoki, naj mu dedič Pontius Mela in oproščenec Pothus sezidata omenjeni spomenik, ki nima seveda z egiptovskimi piramidami nobene zveze, in priča le kako nesamostojna je bila rimska umetnost. Zidana je piramida iz opeke ter obložena z belim mramorjem. Osnovna stranica meri 30 m, visoka pa je 37 m. Napis na vzhodni strani naznanja, da je bila dodelana v 3.9 dneh. Skozi mala vrata pridemo v grobnico, ki je 6 m dolga, 4 m široka in 5 m visoka. Bila je poslikana, a le na stropu se še poznajo sledovi štirih genijev zmage. Papež Aleksander VII. se je zanemarjenega spomenika usmilil, in odstranil

leta 1663. gramoz ter postavil oba stebra pred piramido, katera je našel v gramozu. Prvotno je stala piramida sama zase, a cesar Valerijan jo je zazidal v obzidje.

Tretja slika pa nam predstavlja biser iz Avgustove dobe t. zv. Panteon. (Str. 91.) Po svoji osnovi je to ogromna rotunda, kateri so prizidali ne popolnoma prikladno četudi krasno pridvorje s prekrasnimi nekaneliranimi korintskimi stebri. To pridvorje je razdeljeno na tri ladje. V nišah stranskih ladij sta bila kipa Agrippe in Avgusta, ker poslednji ni dovolil, da bi bil njegov kip postavljen v hramu samem. Polukrožna kupola na vrhu ni zagozdna, marveč ima 8 m visoko okroglo odprtino, skozi katero prihaja svetloba v notranjščino, ki stavbo silno ugodno in prijetno osvetljuje, da ni stavbe na svetu, ki bi se v tem oziru dala primerjati s Panteonom. — Notranjščina je razdeljena na tri dele. Spodnji del obsega sedem

Iz starega Rima: Koloseum.

zvrstoma okroglih in četverokotnih kapel. V tretji na levo počiva bogonadarjeni slikar Rafael. Srednji del zavzema členovita atika. Nad atiko se spenja krasno kasetirana kupola. Brončeni okrasov v kasetah seveda ni več, kakor so zginili tudi na atiki, katere je pohlepni arhitekt Paolo Posi odstranil in nadomestil z neokusno slikarijo. Papež Urban VIII. Barberini pa je odstranil s pridvorja brončene prečnike, ter ulil iz njih kanone za angelski grad in pa baldahin nad grobom sv. Petra. Ljudstvo se je nad tem početjem maščevalo s prislovico: kar niso storili barbari, so izvršili Barberini. Slavni Bernini je na pročelju Panteona sezidal dva zvonika, katere je ljudstvo imenovalo Berninijeva oslovka ušesa. Sploh je imel Panteon zelo burno usodo in da ga ni papež Bonifacij IV. 13. maja 609. posvetil v krščansko cerkev v čast nebeški kraljici in vsem mučencem, bi danes najbrže ne bilo sledu o. Panteonu.

Služil bi bil v srednjem veku kot trdnjava, ki bi se bila prej ali slej porušila.

Četrta slika pa nam kaže najveličastnejšo rimsko razvalino t. zv. Koloseum. (Str. 88.) Precej po zmagi nad Judi ga je začel graditi cesar Vespasian, posvetil pa ga je leta 80. po Kr. malo pred svojo smrtjo cesar Tit, četudi še ni bil dodelan. V načrtu je stavba ogromna elipsa. Velika os meri 188 m, mala os pa 156 m; arena, ki je tudi eliptična, ima 86 m dolžine in 54 m širine; obod meri 524 m v obsegu. Priprosta a mogočna zunanjščina je mojstrsko okrašena po znanem načelu, da težko spodno kladje nosijo dorski stebri, drugo kladje lažji jonski in tretje kladje najlažji korintski stebri, vrhno kladje pa lahki korintski pilastri. To daje okorni in nečlenoviti stavbi sicer trezno a plemenito členovitost. V arkadah so bili v prvem nadstropju postavljeni kipi, v drugem pa velikanski orli. Na konsolah v tretjem nadstropju pa so počivali drogovi, ki so nosili velikansko platneno rjuho, katera je varovala gledavce pred solncem in dežjem. Poleg zunanjega oboda sta še dva notranja oboda, med katerima so visoka hodišča. S teh hodišč peljajo stopnice k sedežem, ki so ravnotako kakor zunanja stavba razdeljeni na štiri dele: spodnji oddelek za plemstvo in njegove družine, drugi oddelek za meščanstvo, ki je prihajalo k igram v beli obleki, tretji za navadno ljudstvo, četrti pa galerija za najnižje ljudstvo.

Na mestu, kjer stoji koloseum je bil ribnjak v Neronovih vrtovih, katere je ljudstvo z njegovo palačo in spomenikom vred besno uničilo. Karol Veliki je videl koloseum še cel, v 11. stoletju pa so se ga polastili Frangipani in za njimi Anibaldi ter ga spremenili v trdnjavo. Ko pa so papeži zapustili Rim in odšli v Avignon, so se krave pripasle prav na forum, koloseum pa je postal kamenolom. Tri slavne palače: palazzo di Venezia, Cancellaria in palazzo Farnese so zgrajene s tega kamnja. Razdiranje bi se bilo nadaljevalo, da ni papež Benedikt XIV. postavil v areni postaj križevega pota z velikim križem v sredi. Veliko skrb za koloseum sta tudi imela papeža Pij VII., ki je sezidal velikansko oporo na vzhodni, Leo XII. pa na vzhodni strani. Pij IX. pa je prenovil stopnice. Moderni starinarji so seveda križev pot odstranili, kar je Pija IX. posebno bolelo, otrebili raz zidovja rastlinstvo ter vzeli stem razvalini mnogo slikovitosti in tudi stavbi sami niso s tem koristili.

Ni ga prostora na zemlji, kjer bi bilo teklo toliko krvi, kakor v areni Koloseja. Še le leta 404. po Kr. je prepovedal cesar Honorij gladiatorstvo, ko je razkačeno ljudstvo kamenalo meniha Telemaha, ker je hotel preprečiti krvave igre. Ostale pa so le še živalske igre. Koliko človeških in živalskih žrtev je v teh stoletjih zahtevala krvoločnost poganškega Rima, posnemamo iz nekaterih podatkov starih pisateljev. Kri se je prelivala sistematično: dopoldne

živalska, popoldne, človeška. V začetku pač pri verskih slavnostih, pozneje pa v slast ljudskih strasti. Najprvo so nastopile krotke in ukročene živali ter kazale svojo spretnost. Zlasti so sloveli ukročeni sloni. Plinius resno pripoveduje, da so skrivaj opazovali slona, ki je bil bolj trde glave, kako je ponoči ponavljal svojo lekcijo. Potem so nastopile krotke živali z divjimi in nato so se začele mesariti divje med seboj. Ko je bilo boja konec, so z varnega kraja zveri usmrtili. Pri stodnevem posvečevanju Koloseja je nastopilo 5000 divjih zveri, poginilo jih je s krotkimi vred 9000. Pod Trajanom je padlo pri drugem Dacijskem triumfu 11.000 zveri. Cesar Commodus, ki je sam nastopal kot borilec, pa je enkrat s svojega sedža usmrtil 100 medvedov, v areni pa tигра, povodnega konja in slona. Na tisoče lovcev je leto in dan v daljnih provincijah lovilo in pošiljalo v velikanskih kletkah divje zveri v Rim.

Posebna slast pa se je polastila gledavcev, ko so stopili v areno med zveri borilci, ko so videli v nevarnosti človeško življenje, ko se je začela mešati z živalsko — človeška kri. Gnusen je postal prizor, ko so morali v areno vjetniki in obsojenci ad bestias, med njimi mnogo nedolžnih kristjanov, ki so bili neoboroženi ali nalašč nezadostno oboroženi. — Popoldne je začela teči človeška kri. Z vzklikom: Ave caesar, morituri te salutant!, pridejo v sprevodu v areno gladiatorji, vprizorijo najprej nekrvavo borbo, potem pa se začne v raznih oddelkih gnusno mesarjenje. Če popoldne zmanjka časa, se klanje nadaljuje ob bajnem svitu bakelj ponoči. Z maskami smrtnih boginj zakriti sužnji vlačijo mrtvece skozi porta Libitinensis v mrtvačnico ali pa padle poskušajo z razbeljenimi klesčami, če morda smrti ne hlinijo.

Pod Trajanom je leta 106. po Kr. pri eni slavnosti nastopilo 10.000 gladiatorjev. Da bi žrtev ne zmanjkalo so skrbele gladiatorске šole. V bližini Koloseja so bile štiri gladiatorske kasarne. Cesarje so seveda posnemali bogati zasebniki ter so sami vzdrževali gladiatorje, ki so nastopili pri domačih slavnostih.

Krščanska kultura je pomedla s tem barbarstvom, če izvzamemo ostanke: španske bikoborbe in nekulturni dvboj.

Črt:

Društvo.

(Zalostna humoreska.)

Na svetu ima dijak največjo smolo! Ali je treba zato še dokazov? Kdaj je dijak navadno vprašan? Kadar ne zna. Kdaj stopi profesor med pavzo najrajši v šolsko sobo? Kadar si dva dijaka praktično razlagata constructio ad sensum. Kdaj pride profesor najbrž v kavarno? Kadar so dijaki notri.

Dijaki na neki gimnaziji so morali veliko prestati pred profesorji. Bistre dijaške glavice so zato premišljale, kako bi si olajšali svoj položaj. Upreti se niso upali, ker so posledice upora navadno kaj slabe: Karcer, ali celo — consilium abeundi.

In bili bi dijaki še naprej stokali pod težko roko profesorjev in si grenili svoje mladosti sladke dni, da ni bival na tej gimnaziji prebrisana glava, dijak Jelar.

Jelar — tako se je glasilo ime dijaka, v čigar glavi se je porodila rešilna misel: ustanoviti „Društvo zoper trpinčenje dijakov“.

Iz starega Rima: Panteon.

Jelar je sklical nekaj zaupnih prijateljev na posvet in kmalu je krožil po šolah listek.

„Vabilo!!! Vsi dobromisleči ste vabljeni, da v obilnem številu pristopite k prekornemu „Društvu zoper trpinčenje dijakov“. Ustanovni zbor dne ... v Jelarjevem stanovanju. Strog silentium!“

Nekateri so zmajevali z glavami.

„Nič dobrega se ne bo izkuhalo! Ne pihaj, kjer te ne peče!“

Drugi so premišljevali: ali bi pristopili, ali bi ne pristopili; tedaj pa so se spomnili na navadni konec in posledice takih društev, odločeno je bilo: pridružili so se konservativcem.

Dobromisleči t. j. slabši dijaki — dvojkarji in trojkarji — pa so z velikanskim vriščem pozdravili to srečno misel, kovali Jelarja v zvezde in ga povzdigovali do nebes. —

Prišel je napovedani dan. Trumoma so vreli dijaki v Jelarjevo stanovanje, ki je bilo bolj Bogu za hrbtom, zatorej ravno pripravno za shod.

Predsednik je bil samoobsebi umevno Jelar. On je bil vso stvar zamislil, njegova je bila soba, v kateri so zborovali, poleg tega pa je slovel, da ima jezik namazan kakor malokdo.

Predsednik Jelar je torej stopil na stol jako dvomljive trdnosti, pozdravil zbrano občinstvo ter začel z vznesenim glasom svetega ogorčenja:

„Quousque tandem, professores, boste še izrabljali našo potrpežljivost? Quousque tandem — vprašam pa tudi vas, prijatelji — boste prenašali vnebovpijoče krivice? Da, quousque tandem? Vse se organizira, zbira, združuje, ustanavlja društva, zveze — zakaj? V slogi je moč! Le ti, ubogi dijak, zaničevan, stiskan, tep-tan — le ti bodi na milost in nemilost izročen trinogom! Ne — sunt certi denique fines! Med nami bit' će dana, že zora puca! Prijatelji...“

„Prosim — pozor! Še nekaj imam, prijatelji! Vsako društvo ima tudi svoje geslo; zato bi bilo primerno...“

„Živio geslo!“ je dal nekdo duška svoji navdušenosti; vse je zakričalo za njim.

„... Primerno, da si tudi mi izberemo svoje geslo. Naj se oglasi kdo s kakim predlogom!“

Neka roka se je dvignila.

„Roškar ima besedo“.

Roškar — prvi med dvojkarji — je stopil v ospredje.

„Za geslo predlagam: trpin — amen. To naj bi bil obenem tudi naš pozdrav!“

„Trpin, trpin! Amen, amen, amen!“ je donelo vsevprek. Eno proti deset/ stavim, da ni bil v Babilonu tak trušč, ko je Bog jezike zmešal.

Tak je bil konec začetka.

„Društvo zoper trpinčenje dijakov“ je nad vse lepo uspevalo. Svoje pristaše je imelo v vseh razredih. Na vsakem oglu si lahko slišal pozdrav:

„Trpin!“

„Amen!“

Jelar in njegovi pa niso slutili, da se zbirajo nad njihovimi glavami temni oblaki, oznanjajoč hudo nevihto.

Bilo je nekega dne pred šolsko uro. Jelar je ponavljal matematične formule, kar vstopi razrednik.

„Jelar, v konferenčno sobo!“

Angelske trobente, ki ga bo na sodnji dan klicala k sodbi, se Jelar ne bo bolj ustrašil, kakor se je tega glasu. V konferenčno sobo — to redkokdaj pomeni kaj dobrega.

S težkim srcem je Jelar odšel za razrednikom. Kolena so se mu tresla, ko je vstopil v konferenčno sobo in obstal za vrati. Za mizo je sedel ravnatelj in pisal; gube na njegovem čelu so označevale zlo: Na Jelarja se ni niti ozrl.

„Jelar!“

Poklicani se je priklonil.

„Jelar!!“

Priklonil se je že globlje; sapa mu je zastajala v prsih, srce je tolklo, da je suknjo privzdigovalo.

„Jelar!!!“

Jelar se je priklonil, da bi bil skoro izgubil ravnotežje; komaj je še vedel, kaj se godi okrog njega. Ravnatelj je naglo vstal in stopil predenj ter rekel:

„Trpin!“

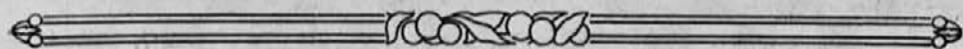
„Amen, gospod...“

V hipu je spoznal, da se je v svoji zmedenosti zarekel in beseda „ravnatelj“ mu je obtičala v grlu.

Tak je bil začetek konca.

In konec?

„Društvo zoper trpinčenje dijakov“ je bilo razpuščeno.

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

V končni igri dobi vedno dama proti turnu — skakavcu in letavcu, pešču. V izjemnih nastavih more pa turn napraviti proti dami remis. Glej diagram V.¹ Turn s peščem, 2 mali podobi (oba skakavca ali letavca tudi letavec in skakavec skupaj) celo posamezni pešci, ki so prišli na 7. polje morejo v nekih slučajih držati partijo remis. Sicer je pa dama po svojem hodu tako močna, da napravi remis celo proti dvem turnom, večkrat tudi ako imata turna še enega pešca v spremstvu. Proti dami s peščem, ki se je že premaknil iz svojega prvotnega polja, ali z lahko (malo) podobo se more napraviti remis. Diagram VI. pokaže moč dame proti dami (Berger po Mendheim-u). Beli igra 1. Db8 — h2 + Kc2 — c1 (ako K c2 — a1 zgubi črni damo, ker beli vleče Dh1 — g1 +) 2. Dg1 + Kb2 3. Df2 +! Ka3; 4. De3 + Kb2 (ako Ka4 sledi 5. Db3 + Ka5; 6. Db5 mat.) 5. Da2 + Kb1 (ako Ka3 6. Db4 + Ka2 7. Db3 mat). 6. Kc4 — b3!! in dobi, ker preti mat. Diagram VII. pokaže nam moč dame proti obema turnoma, ker se turna ne krijeta (decken). 1. Df5 Th6 + 2. Kg5 + Kg7; 3. Da7 + in dobi turn c8; kako vjame še drugi turn, boš razvidel iz diagrama VIII. V

¹ Beli igra 1. Ta7 + Kb5 2. Tb7 + Ka6 (ako Kc6 sledi 3. Tb7 — b6 + K + b6 beli je pat) 3. Ta7 + Kb6 4. Ta6 + K + a6 beli je pat.

prvi potezi (Df5) preti beli črnemu z mat-om. Dc5 +, Dg5 + Dg7 mat.), tako da ne preostaja drugega kakor Te8 — e7, na kar igraš Dc8 + Te7 — e8; Dc5 + in drugo je že znano. Da pa moreta včasih o ba turna proti dami dobiti partijo, je tudi res pri meni sledeči nastav Vasquez-ov: Beli: Kh1 Da1. Črni: Kh7 Tg7,g8. Črni potegne 1. Tg7 — g6 beli odgovori Da1 — b1 na kar sledi črnega odgovor Tg8 — h8 Kh7 — g7 ali g8 +; ako odgovori beli Da1 — a7 + sledi Tg8 — g7 potem Th6 +.

Diagram VIII. ima sledečo rešitev. 1. Dh7 + Kd8; 2. Kd5 Tc7; (za obrano velja pravilo, da se kralj in turn ne smeta ločiti, ker drugače izgubiš še prej partijo). 3. Dg8 + Ke7; 4. Dg7 + Kd8; 5. Df8 + Kd7; 6. **Db8! Tc7 — c2!** 7. Dd6 — Kc8; 8. Dg6 **Tc2 — c7!** 9. De8 + b7; 10. Db5 + Kc8; 11. Kd6! **Ta7!** 12. Dc6 + Kb8! 13. Db6 + Tb7; 14. Db8 + Ka7; 15. Kc6 Th7; 16. Dd4 + Kb8! 17. De5 + Ka7; 18. Da1 + na kar 19. Db + ali Dh8 mat. Pri tej vaji so izpuščene nekatere varijante, ki pa vsebujejo enako obrano oziroma napad, kakor v navedeni glavni igri. Kakor povsod tudi tukaj: vežbaj se!

Listnica.

Vsem prijateljem in podpirateljem: Dobri Bog! čuvaj, varuj, vodi vse na gladki stezi sreče — ne opoteče — obstoječe.

Diagram V.

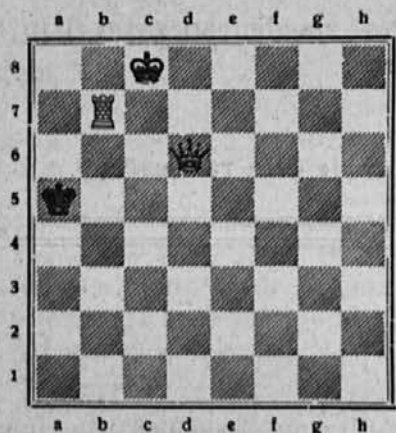

Diagram VI.

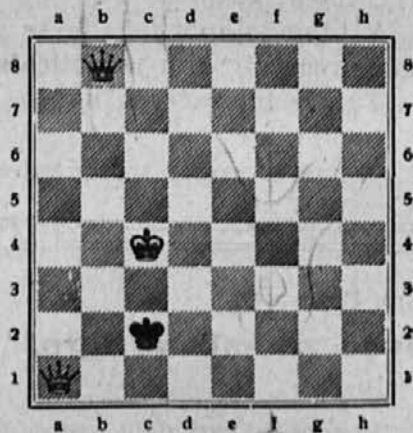

Diagram VII.

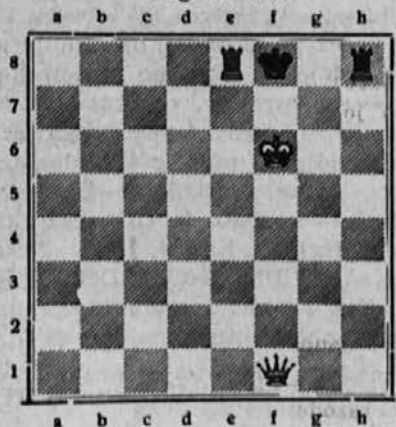
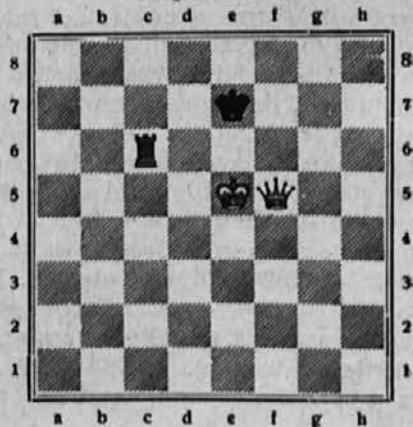
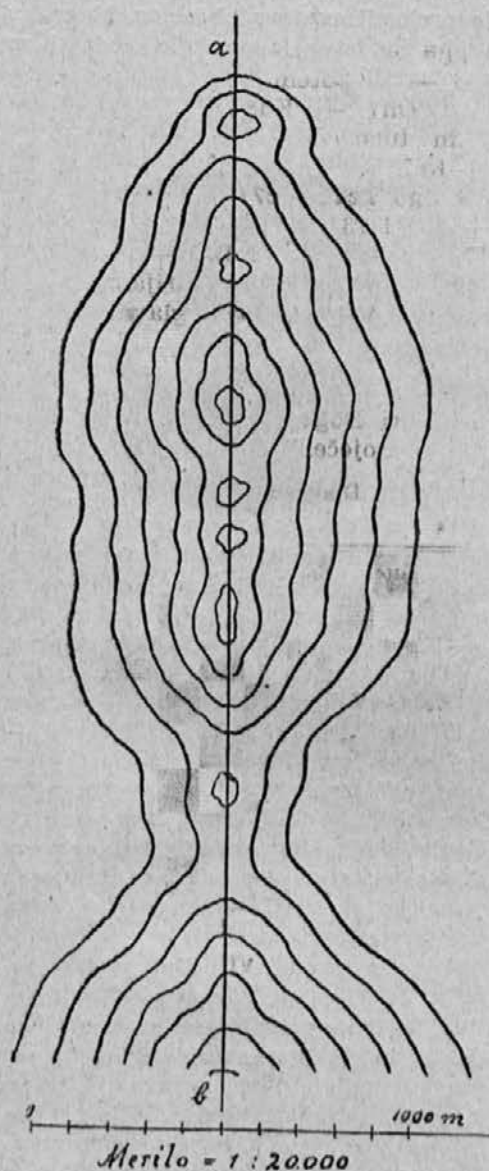

Diagram VIII.

Drobiž.

Naloga za zemljepisce.

Narišite profil tega gorovja v smeri (a b). Višinske plasti so visoke po 100 m.

Uganke.

1. Kateri ptič je vrabcu najbolj podoben?
2. Kaj ima nad 60 let stara ženica v levi roki, ako gre čez jubilejni most v Ljubljani?
3. Ako so trije osli v hlevu, kateri izmed njih je najpametnejši?

4. Kdo prinese na svet toliko oči, kolikor je dni v letu?
5. Katera bolezen ni še divjala v nobeni deželi?

Uganka za zgodovinarje.

Ko je prišel Atila pred Rim, je vzdignil pest in zaklical preplašenemu mestu:

„Tete, roro, mama, nunu, dada, tete, lala, tete!“

Kaj je zaklical hunski kralj?

(Rešitev in imena rešilcev v prih. štev.)

Rešitev ugank iz zadnje štev. Mentorja.

1. Rešitev zemljepisne uganke:

1. Stric jo maha proti vzhodu.
2. Po njegovih žilah se pretaka rumunska in rusinska kri.
3. Ime mu je Bukovina.
4. Opanke pa si je izposodil na Ogrskem in Rumunskem.

Prav so jo rešili: Voštar Ognjesl. VIII. Celovec; Lavrenčič Gabr. II. b Gorica; Soklič Jakob VI., Pavlin Fr. IV., Kraljič Iv. II., Lončar Jan. I. b, Breznik Fr. I. a, Dalis Rud. I. a, Kožman Vikt. I. a, Žetko Fr. I. a, Št. Vid.

Rešitev 2. uganke: V četverkotnem prostoru sede štiri mačke; vsaka mačka ima pred seboj tri druge in vsaka sedi na svojem repu. — Prav so rešili: Ramovš Fr. IV., I. drž. gimn., Ljubljana; Lavrenčič Gabr. II., Gorica; Š. A., J. K. iz Novega mesta; Soklič Jak. VI., Pavlin Fr. IV., Kraljič Iv. II., Polzelnik Iv. II., Magušar Val. II., Breznik Fr. I., Dalis R. I., Hojkar J. I., Št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev 3. uganke: Zanimanje za to uganko je bilo veliko, toda večina jo je rešila napačno; slika številke ena in pet (15) se nam pokaže, če napravimo sledeče poteze:

Prav so jo rešili edino le: Govekar Leopold VI., Belec J. VI., Klinar Fr. V. iz Št. Vida nad Ljubljano.

Človek in božje skrivnosti. Skrivnosti božjega razodetja nikakor ne nasprotujejo človeškemu razumu, ampak mu še koristijo. Koliko skrivnosti je samo v naravi.

in njenih zakonih, katerih človek vkljub najmodernejšim in najumnejšim iznajdbam ne more zapopasti, dasiravno jih proučujejo učenjaki dan za dnevom! In ravno to proučevanje pelje h končnemu cilju: spoznavanju naravnih skrivnosti. Tako je tudi z božjim razodetjem. Ono sili človeškega duha, da raziskuje in premišljuje božje skrivnosti, kar ne koristi samo v bistrenje razuma, ampak okrepi tudi vero, ki je dandanes tako oslabela, da sme reči pesnik:

„Denn die Zeit ist schwer; ehrwürd'ge
heil'ge Satzung wird zur Fabel,
Recht zu Aberwitz; aus Trümmern
baut der Wahn ein neues Babel...“
(Weber.)

Božje skrivnosti imajo pa tudi zelo praktičen pomen. Človek spozna, da je vkljub vzvišenosti svojega duha, le navadno zemeljsko bitje, in da se ne sme preveč ponašati s svojim razumom, ki je vsestransko odvisen od Boga — Stvarnika.
N. Sterad.

Zgodovinske anekdote. Zbira profesor dr. V. Sarabon.

Dioniz I. kot pesnik. Sira-kuški vladar Dioniz I. (406—367 pr. Kr.) se je štel za velikega pesnika. Zlagal je pesni in tragedije, vabil imenitne može na svoj dvor in jih zelo odlikoval, samo da so ga hvalili. Pesnik Filoksen ga pa ni hotel priznati za dobrega pesnika in je bil raditega obsojen na delo v kamnolomu. Prijatelji so prosili zanj, Dioniz ga je pomilostil, povabil k obedu in ga zopet vprašal, kakšne so njegove pesni. Filoksen mu nič ne odgovori, obrne se kar k strežajem in jim reče: »Peljite me takoj nazaj v kamnolom! Tudi Dioniz se je smejal. — Drugič ga je vprašal Dioniz, kakšna je njegova najnovejša žaloigra. »Zelo žalostna«, je bil dvoumni odgovor. Dioniz si je kritiko po svoje razlagal in je bil zadovoljen.

Epaminondova obtožba. Slaveni tebanski poveljnik in državnik je bil obtožen, da si je v boju s Špartanci pridržal poveljstvo protipostavno nad štiri mesece. Zagovarjal se je jako spretno in končno izjavil: »Prelomil sem besedilo postave, res je, zaslužil sem smrt; za-

pišite pa na moj grob: Tu leži pokopan mož, ki je premagal Špartance pri Levktri, jih poiskal v Šparti sami, ki je osvobodil Mesenijo; moral je umreti, ker je prelomil postavo občenemu blagru v prid.« Ljudstvo je ploskalo, sodniki so ga oprostili.

Otokar Kernstock, avstrijski nemški pesnik. Rojen je bil 1848. v Mariboru, sedaj

je župnik v graški škofiji. Od našega ministrstva za uk in bogočastje dobiva letno častno darilo 1400 K. Značilno zanj je, da je strupen sovražnik Slovencev, dasi je kat. duhovnik!

Koledarček slov. kat. nar. dijaštva za l. 1911/12. Uredil Fr. Stelè v Ljubljani. — Pri letošnjem dijaškem koledarčku se kaže velik napredek. Poleg izbornega informacijskega dela obsega času primerne članke, ki morajo interesirati vsakega dijaka; nekaj novega je krasni Puntarjev članek o pesniški umetnosti; to mora preštudirati vsak poet.

Silvin Sardenko: **Mati svetega veselja.** Založila Kat. Bukvarna v Ljubljani 1912. — Naš priznani lirik se je s tem delom in že preje z »Mater dolorosa« posvetil religioznemu pesništvu. S tem je krenil pesnik na polje, ki je pri nas še čisto neobdelano in zato eminentno potrebno. Priznati pa se mora, da je to delo težko in zahteva svetniških natur, ki se jim je treba vživeti v svet, kjer interes pesmi ne podpirajo močne človeške strasti. Sardenko je izvršil obe deli prav dobro; nežno snov podpira nežni in blagoglasni jezik; motiljo pa zelo gluhe, mutaste rime. Zakaj se Sardenko tukaj nič ne potruji?

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. Športni čevlji iz najbolj slovitih tovarn. Pravi goiserski gorski čevlji.

**Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji**

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta šte. 1

priporoča bogato zalogo raznoorsne železnine, stavnih potrebščin, sani, izvrstnih drsalik, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Ružemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Frančišek Gabrjak, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, plesharska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prigovorčata so pred. dobovščelaj in p. n. obelinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tverika.

Knjigovoznica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča
v izvršitev vsakovrstnih knjigovozških del.
Knjižničnem zasledu pogost. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica št. 4

prigovorčata predavati do-
hovščelaj i. ul. obelinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapesnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno posredstvo za jamci.

Ivan Kregar posar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta št. 3

se priporoča v izde-
lovanje vsakovrstne cerkvene posode in orodja iz zastavljive kovine po vzorcih
nem ali gu. Stare posode popravi in prenovi, posreduje in poslati vse po priznani najnižji ceni.

Nizka cena! Priporoča se **Velika zaloga**
trgovina s klobuki in čevlji
Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
talovadna čevlja,
hlače, srajce, če-
pice, pasove, kna-
ke za uniforma.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prigovorčata svoje bogate zaloge

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakeri raznovrstni papir, zvezke, notesi, razne zapisnice, kepitne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisalo, radirke, črnilo, gumi, tintnilko, ravnila,
trikotje, šestila, barva, čopiči, raznovrstne razglednice in devocijonalijske.